

ΛΑΡΙΣΑ

Λάρισα*Α΄ Αρχαίο Θέατρο*

Το Α΄ Αρχαίο Θέατρο κατασκευάστηκε στις νότιες υπώρειες του λόφου Φρούριο, όπου βρισκόταν οχυρωμένη η αρχαία ακρόπολη και είχε προσανατολισμό προς Ν., προς τη λεγόμενη «ελεύθερη αρχαία αγορά», η οποία σύμφωνα με ασφαλείς αρχαιολογικές ενδείξεις τοποθετείται στο κέντρο της σημερινής πόλης. Είχε διάρκεια ζωής έξι αιώνων περίπου, από τις αρχές του 3ου αι. π.Χ. μέχρι τα τέλη του 3ου αι. μ.Χ. περίπου. Μετά το 2ο αι. π.Χ. εκτός από χώρος θεατρικών παραστάσεων χρησιμοποιήθηκε και ως χώρος υπαίθριων συνεδριάσεων του ανώτατου διοικητικού οργάνου των Θεσσαλών, του Κοινού των Θεσσαλών. Αποφασιστικής σημασίας για την πλήρη αποκάλυψή του τα τελευταία χρόνια υπήρξε ένα ευρύτατο πρόγραμμα απαλλοτριώσεων του ΥΠΠΟΤ. Από το 2002 έως το 2009 το έργο χρηματοδοτήθηκε από το ΠΕΠ Θεσσαλίας, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην πολιτιστική αναβάθμιση της πόλης και της γύρω περιοχής αποτελώντας συγχρόνως πόλο έλξης επίσκεψης. Κατά μήκος της οδού Βενιζέλου αρχικά απαλλοτριώθηκαν, κατεδαφίστηκαν και απομακρύνθηκαν τα ισόγεια καταστήματα και εν συνεχεία η οδός πεζοδρομήθηκε. Πραγματοποιήθηκαν μεγάλης κλίμακας εργασίες αποκατάστασης και συγκόλλησης αρχιτεκτονικών μελών που πιστοποιημένα συνανήκουν. Σε όλα τα μέρη του θεάτρου (κυρίως θέατρο, επιθέατρο, διάζωμα, δυτικός και ανατολικός αναλημματικός τοίχος, σκηνή, προσκήνιο) έγιναν εργασίες συντήρησης (απομάκρυνση κονιαμάτων, σκυροδεμάτων και πλήρωση μικρορρηγματώσεων). Όλα τα διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη ταξινομήθηκαν σε ομάδες ανά τμήμα μνημείου και τοποθετήθηκαν στο χώρο του λόφου, ενώ πλήθος άλλων μελών ταυτίστηκε και επανατοποθετήθηκε στις αρχικές θέσεις. Λεπτομερέστατη είναι η τεκ-

μηρίωση όλων των εργασιών, με παράλληλη ψηφιοποίηση-επεξεργασία του σωζόμενου αρχαιικού υλικού που αφορά στο μνημείο. Κατά το α΄ εξάμηνο του 2009, πραγματοποιήθηκε η αποκάλυψη της δυτικής παρόδου ύστερα και από τις τελευταίες κατεδαφίσεις, ενώ παράλληλα δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις μερικής επισκεψιμότητας - θέασης του μνημείου από την οδό Μητροπολίτου Αρσενίου και για τα ΑΜΕΑ.

Συμβολή των οδών Νίκης και Δήμητρας, οικόπεδο Μούλιου

Κατά τη διάρκεια οικοδομικών εργασιών για ανέγερση οικοδομής αποκαλύφθηκε δρόμος σε μήκος περίπου 21 μ. και με κατεύθυνση Β.-Ν. Ο δρόμος, πλ. 5,10 μ., ήταν κατασκευασμένος με μαρμάρινες πολυγωνικές πλάκες και στο μέσον του σώζει ζεύγος αρματοροχίων διαστήματος 1,36-1,40 μ., ενώ στα δυτικά του υπήρχε στοά. Πιθανόν χρονολογείται στα χρόνια του αυτοκράτορα Αυγούστου και αποτελούσε τμήμα ενός κύριου δρόμου της πόλης που οδηγούσε στην ακρόπολη της αρχαίας Λάρισας (*Decumanus maximus*).

Αμφιθέα

Στη διάρκεια εκσκαπτικών εργασιών για ανέγερση οικοδομής στο αγροτεμάχιο Α. Νερούτσου εντοπίστηκαν σε βάθος περίπου 2 μ. κτηριακά κατάλοιπα μυκηναϊκού συγκροτήματος της υστεροελλαδικής IIIA2-IIIΒ περιόδου, σε έκταση 900 τ.μ. περίπου. Η ανασκαφή δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, αλλά από το εσωτερικό του συγκροτήματος προήλθε αρκετή ποσότητα αποθηκευτικής κεραμικής.

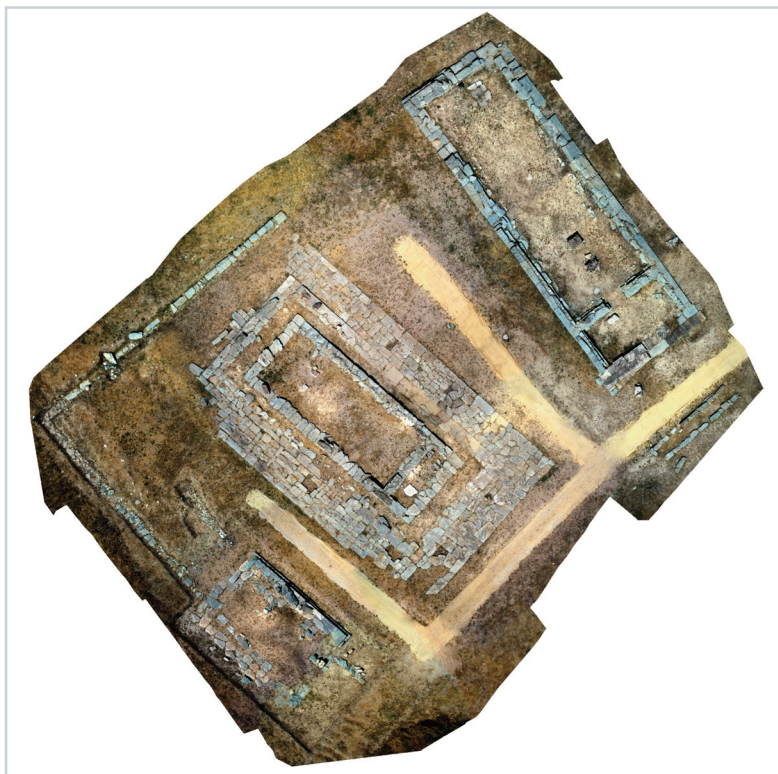
Ροδιά

Πραγματοποιήθηκε ανασκαφική έρευνα στη θέση «Καστρί», 1 χλμ. ανατολικά της Ροδιάς Δήμου Αμπελώνα, κοντά στις όχθες του Τιταρήσιου ποταμού. Αποκαλύφθηκαν κιβωτιόσχημοι τάφοι γεωμετρικής και κλασικής εποχής, λακκοειδείς και τεφροδόχα αγγεία. Ο μεγάλος αριθμός μεταλλικών αντικειμένων,

μπρούντζινα και σιδερένια, περιλαμβάνει κυρίως όπλα και κοσμήματα.

Περραιβική Τρίπολη

Η κλειστή λοφώδης λεκάνη βόρεια της Ελασσόνας είναι η περιοχή της Περραιβικής Τρίπολης. Οριζόταν από τον ποταμό Τιταρήσιο στα νότια και από τα όρη Αμάρμπεη, Καμβούνια και Όλυμπο στα βόρεια. Οι πληροφορίες για την αρχαία ιστορία της περιοχής αυτής προέρχονται κυρίως από τον ρωμαίο ιστορικό Τίτο Λίβιο. Με τις σημαντικότερες ιστορικές επιγραφές που βρέθηκαν πρόσφατα τεκμηριώνεται πλήρως η ομοσπονδία τους, καθόσον αποτελούσαν το Κοινό των Τριπολιτών, με πρωτεύουσα το Πύθιο, όπου υπήρχε το ιερό του Απόλλωνος Πυθίου. Η ακμή των πόλεων σημειώνεται ανάμεσα στον 5ο και τον 3ο αι. π.Χ. Οι πόλεις Πύθιο (εικ. 1), Αζώρος (εικ. 2) και Δολίχη (εικ. 3) δημιούργησαν το Κοινό των Τριπολιτών, με επικεφαλής στρατηγό, με κοινή διοίκηση, κοινό στρατό για αμυντικούς σκοπούς, κοπή ομοσπονδιακών νομισμάτων, κοινές λατρείες και γιορτές, συμμαχίες και εξωτερικές διπλωματικές σχέσεις. Την τελευταία δεκαετία μετά την ανασκαφική έρευνα πραγματοποιήθηκαν εργασίες, οι οποίες σκοπό είχαν την προστασία των αποκαλυφθέντων αρχαίων λειψάνων και ταυτόχρονα την ανάδειξη των αρχαιολογικών χώρων της περιοχής, με τελικό στόχο τη διαμόρφωσή τους ώστε να είναι επισκέψιμοι. Ο κεντρικός πυρήνας της πρότασης ήταν η διαμόρφωση των ελεύθερων χώρων γύρω από τα αποκαλυφθέντα αρχαία λείψανα με τη δημιουργία επιλεγμένων διαδρομών και στάσεων, έτσι ώστε ο επισκέπτης να έχει τη δυνατότητα μιας συνολικής άποψης του κάθε χώρου, αλλά και τη μέγιστη δυνατή προσέγγιση στα αρχαία κτίσματα. Για κάθε έναν από τους τρεις αρχαιολογικούς χώρους αρχικά πραγματοποιήθηκε ευρύς καθαρισμός με απομάκρυνση της άγριας βλάστησης και των φερτών υλικών. Στη συνέχεια απομακρύνθηκαν τα υπάρχοντα «πρόχειρα» στέγαστρα

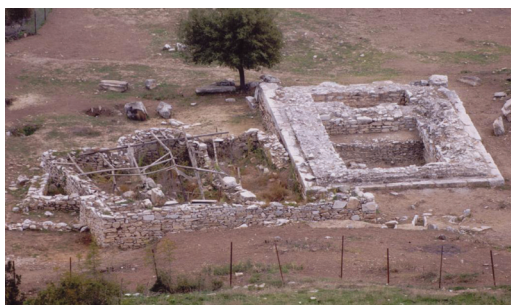

Εικ. 1. Αρχαιολογικός χώρος Πυθίου.

και αντικαταστάθηκαν με νέες αναστρέψιμες κατασκευές. Κατασκευάστηκαν τα απαραίτητα έργα υποδομής (διαμόρφωση εισόδων με χώρους στάθμευσης, κατασκευή διαδρόμων κίνησης - επίσκεψης και πλατωμάτων θέασης, δημιουργία καθιστικών, τοποθέτηση πινακίδων σήμανσης - πληροφόρησης, υπόγειες εγκαταστάσεις ύδρευσης και ηλεκτροδότησης, φύτευση πρασίνου σε επιλεγμένα σημεία). Αποκαταστάθηκαν - συντηρήθηκαν τα αρχαία λείψανα, όπου αυτό κρίθηκε απαραίτητο. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν ευρείας κλίμακας εργασίες τεκμηρίωσης των μνημείων με τη φωτογραμμετρική μέθοδο (τοπογραφικά διαγράμματα λεπτομερειών, εκτύπωση ορθοφωτοχαρτών, ψηφιακά μοντέλα ανάγλυφου - DEM, ισούψείς καμπύλες, ψηφιακό αρχείο).

Μακρυχώρι 1

Στο πλαίσιο κατασκευής της παράπλευρης οδού

Εικ. 2. Αρχαιολογικός χώρος Αζώρου.

Εικ. 3. Σαραντάπορο (αρχαία Δολίχη). Τμήμα του τείχους.

Εικ. 4. Μακρυχώρι 1. Αεροφωτογραφία του κεντρικού και νότιου τμήματος του οικισμού.

Εικ. 5. Μακρυχώρι 1. Μυκηναϊκή οικία.

Εικ. 6. Φάρσαλα. Κιβωτιόσχημος τάφος της πρώιμης εποχής του Σιδήρου.

Εικ. 7. Παλιόσκαλα. Αεροφωτογραφία της ανασκαφής.

SR 1 της Ν.Ε.Ο. Αθηνών - Θεσσαλονίκης κατά τα έτη 1999-2000, ανασκάφηκαν τμήματα ενάλληλων τάφρων λαξευμένων στο σχιστολιθικό υπέδαφος, με κυκλωτή κατεύθυνση προς το εσωτερικό του οικισμού, οι οποίες χρονολογούνται στη Νεότερη Νεολιθική, μία δε εξ αυτών πιθανώς στο τέλος της Αρχαιότερης Νεολιθικής εποχής. Στη Νεότερη Νεολιθική χρονολογούνται αρκετοί λάκκοι, «λιθόστρωτα» και πύλινες κατασκευές (εστίες και ιπνοί), κατάλοιπα πασσαλόπηκτων κτισμάτων και πιθανόν υπόσκαφων οικιών (εικ. 4). Βορειότερα των τάφρων ανασκάφηκαν τμήματα οικιών μυκηναϊκής εποχής με επιμέρους οικοδομικές φάσεις (εικ. 5). Σε μερικές περιπτώσεις τα δάπεδα ήταν επιστρωμένα με λευκό κονίαμα. Το ΥΠΠΟΤ αποφάσισε τη διατήρηση του οικισμού και την ανάδειξή του σε επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο, ενώ κατόπιν εγκεκριμένης μελέτης σε επιλεγμένα τμήματά του κατασκευάστηκαν στέγαστρα προστασίας και ανάδειξης.

Παλιόσκαλα

Ο προϊστορικός οικισμός βρίσκεται στις παρυφές των δυτικών κλιτύων του Μαυροβουνίου και κοντά στην ανατολική όχθη της αποξηραμένης λίμνης Βοιβνίδας.

Η ανασκαφή πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο κατασκευής του Συλλεκτήρα Σ3 του Έργου «Ταμιευτήρας Κάρλας και συναφή έργα (2001-2002)».

Ο οικισμός περιβάλλεται από λιθόκτιστους περιβόλους σε ομόκεντρη διάταξη, δημιουργώντας ένα περικεντρικό σύστημα οργάνωσης του ενδοκοινοτικού χώρου (εικ. 7). Μερικοί από τους περιβόλους κτίστηκαν με χαρακτηριστική κλίση και ήταν κυρίως αναλημματικοί, καθώς δεν φαίνεται να είχαν εσωτερική παρειά. Ο εξωτερικός περιβόλος αποκαλύφθηκε σε μήκος 45 μ. και σώζεται σε μέγιστο ύψος 2,30 μ., ενώ ένας άλλος εσωτερικά του προηγούμενου αποκαλύφθηκε σε μήκος 70 μ. και στο ανατολικό του τμήμα υπήρχε είσοδος πλάτους 2 μ. Το κεντρικό τμήμα του οικισμού περιβάλλεται από δύο ομόκεντρους λιθόκτιστους περιβόλους και στο εσωτερικό του υπάρχει λιθόκτιστο δρομικό κτήριο, η ανασκαφή του οποίου δεν έχει ολοκληρωθεί. Γύρω από το κεντρικό τμήμα του οικισμού και ανάμεσα στους περιβόλους αποκαλύφθηκαν κατάλοιπα οικιών και κατασκευών με επιμέρους αρχιτεκτονικές φάσεις, ενώ κτίσματα εντοπίστηκαν και πέραν του εξωτερικού περιβόλου. Στα ευρήματα της ανασκαφής περιλαμβάνονται, πέραν των κεραμικών σκευών, λίθινα και οστέινα εργαλεία, ένας χάλκινος πέλεκυς, μυλόπετρες, πήλινα σφονδύλια, ειδώλια (κυρίως «ακρόλιθα») κ.ά. Σύμφωνα με την προκαταρκτική μελέτη του υλικού της ανασκαφής, ο οικισμός χρονολογείται κυρίως στην Τελική Νεολιθική περίοδο. Το ΥΠΠΟΤ αποφάσισε τη διατήρηση του οικισμού και την ανάδειξή του σε επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο. Επιλεγμένα τμήματά του στεγάστηκαν με αντιστρεπτά στέγαστρα προστασίας.

Φάρσαλα

Κατά τη διάρκεια εργασιών του Δήμου Φαρσάλων (2007-2008), στα βορειοδυτικά της πόλης εντοπίστηκε τμήμα νεκροταφείου της πρώιμης εποχής του Σιδήρου. Αποκαλύφθηκαν 38 τάφοι (κιβωτιόσχημοι, κτιστοί, θολωτοί, ταφικοί περιβόλοι), από τους οποίους οκτώ καλύπτονταν από τύμβο, καθώς και πέντε τεφροδόχα αγγεία (εικ. 6). Οι περισσότεροι νεκροί συνοδεύονταν από πήλινα αγγεία (κυρίως οινόχοες και μόνωτα κύπελλα), αλλά και από χάλκινα και σιδερένια όπλα και κοσμήματα.

Βασιλές Φαρσάλων

Στο πλαίσιο του Έργου «Αγωγός Φυσικού Αερίου: Αμπελειά-Καρδίτσα-Τρίκαλα» ερευνήθηκε νεολιθικός οικισμός (2008-2009). Στις ανώτερες επιχώσεις ανασκάφηκαν τάφοι

της ύστερης ελληνιστικής περιόδου. Τα βαθύτερα στρώματα χρονολογούνται στη Νεότερη Νεολιθική περίοδο. Εντοπίστηκαν κατάλοιπα από καμένους πηλούς που αντιστοιχούσαν σε κατεστραμμένα νεολιθικά κτίσματα, πήλινες εστίες και τμήματα τάφρου (εικ. 8). Ανάμεσα στα ευρήματα της ανασκαφής περιλαμβάνονται, πέραν της κεραμικής, λίθινα και οστέινα εργαλεία, πήλινα ειδώλια, μυλόπετρες, πήλινοι πεσσοί, σφονδύλια κ.ά.

Καλλιθέα

Από το 2004 και εξής διενεργείται ελληνο-καναδική αρχαιολογική επιφανειακή έρευνα και σχεδιαστική αποτύπωση και από το έτος 2006 ανασκαφή στη θέση «Κάστρο» Καλλιθέας Φαρσάλων, μια τειχισμένη πόλη και ακρόπολη που πιθανόν ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Πεύμα της Αχαΐας Φθιώτιδας (Συνεργασία Πανεπιστημίου της Alberta και ΙΕ' ΕΠΚΑ) (εικ. 9).

Έργο «Π.Α.Θ.Ε.: Τμήμα Μαλιακός - Κλειδί, περιοχή Τεμπών»

Ερευνήθηκε τμήμα του δυτικού νεκροταφείου του αρχαίου Ομολίου πλησίον της σημερινής σύγχρονης γέφυρας των Τεμπών. Συγκεκριμένα, ανασκάφηκε πυκνή συστάδα ταφών καύσεων της αρχαϊκής περιόδου, η μία δίπλα στην άλλη, με 50, μέχρι σήμερα, ταφές. Η κάθε ταφή καύσης αποτελούνταν από ένα στάμνο που περιείχε τα καμένα οστά του νεκρού, ο οποίος ήταν τοποθετημένος όρθιος μέσα σε αβαθή λάκκο. Το στόμιο του αγγείου καλυπτόταν με μικρή πλακαρή πέτρα. Σε όλες τις περιπτώσεις το ταφικό αγγείο συνοδευόταν από μια όρθια

Εικ. 8. Βασιλές Φαρσάλων. Νεολιθικός οικισμός.

Εικ. 9. Καλλιθέα. Ελληνιστική στοά.

σχιστολιθική ή ασβεστολιθική στενόμακρη πέτρα ύψ. έως 0,80 μ. περίπου, που τοποθετούνταν ως σήμα πάντοτε ανατολικά-βορειοανατολικά του αγγείου, ενώ στη βάση του σήματος μια μικρότερη πλακαρή πέτρα σφράγιζε το λάκκο, εντός του οποίου τοποθετούνταν, όπως αναφέρθηκε, το ταφικό αγγείο με το πέτρινο κάλυμμά του. Σε μερικές περιπτώσεις, ωστόσο, τα σήματα των ταφών καύσεων δεν συνοδεύονταν από αγγεία.

Στην περιοχή του ίδιου νεκροταφείου και σε κάποια απόσταση από τις αρχαϊκές ταφές καύσεων ανασκάφηκαν, επίσης, οκτώ κιβωτίοσχημοι, κεραμοσκεπείς και λακκοειδείς τάφοι. Σε έναν κιβωτίοσχημο τάφο κατασκευασμένο με μεγάλες ασβεστολιθικές πλάκες που καταστράφηκε εν μέρει από τα εκσκαπτικά μηχανήματα, βρέθηκαν δύο χρυσά πυραμιδόσχημα ενώτια, τρία κυκλικά χρυσά δισκάρια-επιρράμματα με έκτυπη κεφαλή Μεδουσας, χρυσές ψήφοι αλυσίδας, καθώς και πελίκες με ερυθρόμορφες παραστάσεις που χρονολογούν τον τάφο στον 4ο αι. π.Χ. Επίσης σε παρακείμενο λακκοειδή τάφο παιδιού της ίδιας περιόδου βρέθηκαν ως κτερίσματα ένα πήλινο ομοίωμα καρέκλας, μπανιέρας και ένα πήλινο ειδώλιο ζώου-αγριόχοιρου, ενώ από έναν άλλο κατεστραμμένο τάφο ενήλικα, επίσης της ίδιας περιόδου, συλλέχθηκε σύνολο αγγείων του 4ου αι. π.Χ. και χάλκινο εγχειρίδιο που ήταν τοποθετημένο στα πόδια του νεκρού.

Προϊστάμενοι

Αθανάσιος Τζιαφάλιας (2000-2006)
Ανθή Μπάτζιου-Ευσταθίου (2007-2010)

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι

Α. Τζιαφάλιας
Γ. Τουφεξής

Στ. Κατακούτα
Σ. Καραπάνου - Μ. Haagsma
Α. Τσιάκα

Ανασκαφές

Α' Αρχαίο Θέατρο Λάρισας, Περραιβική Τρίπολη
Μακρυχώρι 1, Παλιόσκαλα, Βασιλές Φαρσάλων, Έργο: Π.Α.Θ.Ε., Τμήμα Μαλιακός - Κλειδί, περιοχή Τεμπών
Φάρσαλα
Καλλιθέα
Λάρισα, συμβολή των οδών Νίκης και Δήμητρας. Αμφιθέατρο Λάρισας, Ροδιά Λάρισας